

τήν σύνταξιν τοῦ κριτικοῦ ὑπομνήματος (σελ. XIII-XV).

Τὰς σελ. XVI-XX τοῦ Προλόγου καλύπτει τὸ κεφάλαιον De orthographia, ὅπου οἱ ἐκδότες ἀναφέρουν τὰς διττογραφίας τῶν χειρογράφων καὶ δικαιολογῶν τὴν ἐπιλεγείσαν παρ' αὐτῶν ὀρθογραφίαν.

Εἰς τὸ τέλος τοῦ Προλόγου (σελ. XX-XXI) οἱ ἐκδότες συζητοῦν τὴν ἑρμηνείαν καὶ ὀρθὴν γραφὴν τριῶν χωρίων, τῶν 2.201-204, 6.268 καὶ 6.801 κέ.

Τὰς σελ. XXII-XXIII καταλαμβάνει ὁ Πίναξ Ἐκδόσεων καὶ Ἄρθρων σχετικῶν πρὸς τὸ «Ἡμερολόγιον». Μεταξὺ τῶν ἐκδοτῶν τοῦ κειμένου ἀναφέρεται καὶ ὁ πολὺς περὶ τὴν Λαογραφίαν Sir J. G. Frazer, ἐνῶ δύο ἐκ τῶν ἐκδοτῶν (ὁ ἐκλιπὼν E. H. Alton καὶ ὁ E. Courtney) εἶχον πλέον ἢ ἅπαξ ἀσχοληθῆ με προβλήματα προκύπτοντα ἐκ τοῦ συγκεκριμένου ἔργου τοῦ Ὀβιδίου.

Εἶναι νομίζω περιττόν, καθὼ ἀδτονόητον, νὰ ἐξάρη τις τὴν φροντίδα μετὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἐκδότες καὶ ὁ ἐκδοτικός οἶκος (ἐπιμελήτρια ἐκδόσεων ἡ Elisabet Schuhmann, D.Ph.) ἐπεμελήθησαν τοῦ κειμένου καὶ τοῦ κριτικοῦ ὑπομνήματος. Ἡ φιλολογικὴ παράδοσις τοῦ οἴκου B. G. Teubner διατηρεῖται, παρὰ τοὺς μεσολαβήσαντας δύο παγκοσμίους πολέμους καὶ τὴν συρρίκνωσιν τῶν κλασσικῶν σπουδῶν, ἀμείωτος καὶ ὑψηλὴ.

ANT. H. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Ovidius. Metamorphoses. Edidit W. S. Anderson. Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana. Lipsig 185. Σελ. XXVIII+420.

Αἱ «Μεταμορφώσεις» (Metamorphoses) τοῦ Π. Ὀβιδίου Νάωνος ἀποτελοῦν, ὡς γνωστὸν μακρὸν ἐπικὸν ποίημα εἰς 15 βιβλία, εἰς τὸ ὁποῖον περιγράφονται αἱ ὑπερφυσικαὶ μεταβολαὶ προσώπων ἢ πραγμάτων εἰς τινα ἄλλην μορφήν. Αἱ «Μεταμορφώσεις» ἀρχίζουσι μετὰ τὴν μετατροπὴν τοῦ Χάους εἰς Κόσμον καὶ μετὰ συνεχεῖ ἐξιστόρησιν («perpetuum carmen»), ὡς λέγει ὁ ποιητὴς, φθάνουσι μέχρι τῆς ἀποθεώσεως τοῦ Ἰ. Καίσαρος (1.3-4). Πρότυπα τοῦ Ὀβιδίου ὑπῆρξαν, διὰ μίαν ἀκόμη φοράν τὰ «Αἴτια» τοῦ Καλλιμάχου, ὡς καὶ ἡ Ornithogonia τοῦ πρεσβυτέρου φίλου του Αἰμ. Μάκρου (Aem. Macer).

Τὸ ἔργον τοῦ τοῦτο ἐθεώρει ὁ Ὀβιδίος ὡς τὸ κύριον ἔργον του, ὡς λέγει εἰς τὸν ἐπίλογον τῶν «Μεταμορφώσεων» (β. 15, στ.871 κ.έ.) καὶ οἱ στίχοι του μᾶς ὑπενθυμίζουσι τοὺς ὁμοίους τοῦ Ὀρατίου, Carm. 3.30. Φαίνονται πάντως ὅτι ὁ ποιητὴς δὲν ἔμεινε ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀναθεωρήσῃ εἰς τὴν ἐξορίαν του, καὶ τὸ ἔκασσε· ἀλλ' ἐσώθησαν αἱ «Μεταμορφώσεις» εἰς τ' ἀντίτυπα τὰ ὁποῖα κατεῖχον οἱ φίλοι του (βλ. Tristia, 1.7.13). Καὶ εὐτυχῶς! Διότι αἱ «Μεταμορφώσεις» θεωροῦνται τὸ δεῦτερον εἰς καλλιτεχνικὴν ἀξίαν ἐπικὸν ἔργον τῆς Λατινικῆς ποιήσεως μετὰ τὴν «Αἰνειάδα» (W. S. Anderson).

Δικαίως λοιπὸν τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Ὀβιδίου εἶναι ἐκ τῶν πλέον διαδεδομένων τῆς Λατινικῆς γραμματείας καὶ αἱ ἐκδόσεις του πολλαὶ (πρῶται ἐκδόσεις αἱ τοῦ 1471: Puteolamy Bononiae καὶ Andreas Romae). Εἰς τὴν σειρὰν τῆς Βιβλιοθήκης Teubner τὸ κείμενον ἐξέδωκε τὸ 1861 ὁ R. Merkel καὶ τὸ 1915 ὁ R. Ehwald. Τὸ 1977 ἐξέδωκε τὸ ἔργον εἰς τὴν ἰδίαν Βιβλιοθήκην ὁ W. S. Anderson, ἠκολούθησε τὸ 1982 ἡ β' ἐκδοσις καὶ ἡ παρούσα (1985) εἶναι ἡ 3η. Ὁ ἐκδότης W. S. Anderson εἶχε ἤδη τὸ 1972 ἐκδώσει τὰ βιβλία 6-10 τῶν «Μεταμορφώσεων» (κείμενον+σχόλια) εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Oklahoma.

Ἡ παρούσα ἔκδοσις περιλαμβάνει τὸν Πρόλογον (Praefatio, σελ. V-XXIII), τὸν Κατάλογον Ἐκδόσεων (Conspectus Editionum, σελ. XXIV), τὸν Κατάλογον Βιβλίων (δηλ. τὴν βιβλιογραφίαν, Conspectus Librorum, σελ. XXV-XXVII), τὸν Κατάλογον Βραχυγραφῶν (Conspectus Siglorum, σελ. XXVII-XXVIII). Ἀκολουθεῖ τὸ κείμενον τῶν 15 βιβλίων (editio major cum apparatu critico, σελ. 1-387) καὶ ὁ Πίναξ ὀνομάτων (Index Nominum, σελ. 388-419).

Ἐν ἀρχῇ τοῦ Προλόγου ὁ Anderson ἀναφέρεται συντομώτατα εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ὀβιδίου ἐπὶ τοὺς μετ' αὐτὸν Λατίνους συγγραφεῖς μέχρι καὶ τῶν μέσων τοῦ 2ου αἰ. μ.Χ. (ἐπὶ ἓνα καὶ ἡμισυ αἰ.) καὶ ἐν συνεχείᾳ μνημονεῦει τὴν ἀναγέννησιν τῶν περὶ τὸν Ὀβιδίου σπουδῶν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 9ου αἰ. μ.Χ. Σημειώνει ὅτι μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου εἰς μόνον κώδιξ τοῦ Ὀβιδιανοῦ ἔργου ὑπῆρχε καὶ ἐξ αὐτοῦ προήλθον ὄλοι οἱ μεταγενέστεροι κώδικες (σελ. V).

Εἰς τὴν φιλολογικὴν καὶ ἀντιγραφικὴν δραστηριότητα τῶν λογίων τῆς Καρολιγγεῖου ἀναγεννήσεως ὀφείλομεν τὰ ἀποσπάσματα τὰ περιεχόμενα εἰς τοὺς κώδικας τῶν αἰ. 9ου καὶ 10ου. Ἐρευνᾷ τὰ ἀποσπάσματα τῶν κωδίκων αὐτῶν ὁ Anderson καὶ καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν στέμμα κωδίκων (σελ. IX κέ.).

Μετὰ ταῦτα ὁ Anderson περιγράφει τοὺς βασικοὺς 8 κώδικας τῶν αἰῶνων ἀπὸ 11ου ἕως καὶ τοῦ 13ου, ὀρισμέναι δὲ διορθώσεις φθάνουν μέχρι τοῦ 15ου αἰ. (Codices qui semper citantur, σελ. XII-XVI).

Ἐπεταὶ ἡ παρουσίασις τῶν βοηθητικῶν κωδίκων (Codices qui auxilio sunt), 12 τὸν ἀριθμὸν (σελ. XVI-XVII). Καὶ ἡ παρουσίασις τοῦ χειρογράφου ὕλικου κλείεται μετὰ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν κωδίκων ἐκείνων εἰς τοὺς ὁποίους σπανίως καταφεύγει ὁ ἐκδότης (raro adhibui hos», σελ. XVII-XX).

Εἰς τὰς σελ. XX-XXII τοῦ Προλόγου ὁ Anderson ἀναφέρεται εἰς τὰς πρὸ αὐτοῦ ἔκδοσεις. Καὶ ὁ Πρόλογος ὀλοκληρῶνεται μετὰ μίαν σύντομον ἀναφορὰν εἰς τὰ testimonia (σελ. XXII-XXIII).

Εἰς τὴν σελ. XXIII εὐρίσκομεν τὸν συντομώτατον Πρόλογον τῆς Δευτέρας Ἐκδόσεως τοῦ 1982 (Praefatio Alterius Editionis), ὅπου ὁ ἐκδότης ἀναφέρει τὴν συμπληρωματικὴν βιβλιογραφίαν τῶν ἐτῶν 1977-1981.

Ἀπόδειξις τῆς ἐξαιρετικῆς φροντίδος μετὰ τὴν ὁποίαν ἐξέδωσε τὸ κείμενον ὁ W. S. Anderson εἶναι τὸ ὅτι μεταξὺ κειμένου καὶ κριτικοῦ ὑπομνήματος, εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς σελίδος, καταγράφει τὰ testimonia καὶ τὰ χωρία νεωτέρων συγγραφέων τὰ ὅποια φέρουν ἐμφανῆ τὴν ὀβιδιανὴν ἐπίδρασιν. Ὁρθῶς δὲ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου λαμβάνει ὑπ' ὄψιν του καὶ τὴν μετάφρασιν τοῦ M. Πλανούδη.

Ἡ παρούσα ἔκδοσις τῶν Μεταμορφώσεων ἀποτελεῖ μίαν εἰσέτι πολύτιμον προσφορὰν τοῦ Ἐκδοτικοῦ Οἴκου B. G. Teubner.

ANT. H. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Manilius. Astronomica. Edidit G. P. Goold. Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana. Lipsig. 1985. Σελ. XXXVIII + 186.

Ὁ M. Manilius, ἀγνώστου ἐπωνύμου (cognomen), ἔζησε ἐπὶ Αὐγούστου καὶ Τιβερίου, ἠκολούθησε δὲ τὴν Στωϊκὴν φιλοσοφίαν: εἰς τοὺς στ. 2.115-125